

ТМГ. XXXVII	Бр. 4	Стр. 1601-1616	Ниш	октобар - децембар	2013.
-------------	-------	----------------	-----	--------------------	-------

UDK 339.5+347.77

Оригиналан научни рад

Примљено: 18. 03. 2013.

Ревидирана верзија: 24. 08. 2013.

Одобрено за штампу: 20. 11. 2013.

Александар Ђирић

Универзитет у Нишу

Правни факултет

Ниш

НАЧЕЛО СЛОБОДЕ МЕЂУНАРОДНЕ ТРГОВИНЕ И ПРЕФЕРЕНЦИЈАЛНО ПОРЕКЛО РОБЕ *

Апстракт

Слобода међународне трговине (*Freedom of international trade*) подразумева несметан проток добара и услуга између држава. Она је своје садржаје израђивала кроз дугогодишњу и богату трговачку праксу, да би у савременим условима доживела нормативну еманацију у правилима националног и међународног карактера, пре свега, у праву Светске трговинске организације – СТО (*World Trade Organization – WTO*). Слобода трговине почива на минималном упливу државе у МТО, који се развијају на основама закона понуде и тражње на тржишту.

Са друге стране, постојање и сврха правила порекла робе има за циљ спречавање земаља, које нису стране међународног споразума о преференцијалној трговини, да користе повољности које уговор такве врсте пружа странама уговорницама. Уколико производ садржи материјал пореклом изван чланица споразума, или је тамо обављен део производног процеса, неопходно је одредити границе у количини материјала који је употребљен, односно утврдити степен производње изван територије одређеног трговинског споразума који се не сме прећи уколико производ треба да стекне статус производа са пореклом.

Кључне речи: слобода трговине; правила о пореклу робе; производи са пореклом; трговински преференцијали; скретање трговине

aciric@prafak.ni.ac.rs

* Рад је резултат истраживања на Пројекту Правног факултета Универзитета у Нишу, бр. 179046, који финансира Министарство образовања и науке Републике Србије.

PRINCIPLE OF FREEDOM OF INTERNATIONAL TRADE AND PREFERENTIAL ORIGIN OF GOODS

Abstract

Freedom of international trade implies an unobstructed flow of goods and services between countries. Its content was built up over years of commercial practice, and in modern times it was emanated in national and international normative rules, primarily in the law of the World Trade Organization (WTO). *Freedom of Trade* is based on minimal government interference in the international trade relations, which are developed on the basis of the law of supply and demand in the market.

On the other hand, the purpose of the rules of origin is to prevent a country that is not a contracting party to a preferential trade agreement to take benefits that this kind of agreement provides to the contracting parties. If a product contains materials originating outside of the member parties to the agreement, or if the part of the manufacturing process was conducted there, it is necessary to define the limits of the amount of material that is used or the level of production process outside the territory of a certain trade agreement that must not be exceeded if the product is to obtain originating status.

Key words: freedom of trade, rules of origin, originating products, trade preferences, trade deflection

УВОД

Слобода, било да се она тиче личних или друштвених односа који су уређени правом, јесте темељна категорија сваке организоване заједнице. Универзални и јединствени циљ слободе трговине је успостављање ефикасности трговинског режима између држава, на основама недискриминације и слободног приступа тржишту најширег круга пословних субјеката, а не само привилегованих учесника. Схватања појма и садржине стандарда слободе трговине су различита, зависно од економског учења (меркантилизам, либерални капитализам, социјализам, државни капитализам, глобализација). У основи је ово начело израз либералистичког учења да економски оправдана алокација ресурса доприноси расту општег благостања. Анализа дата у овом раду ставља у фокус слободу међународне трговине у контекст преференцијалног третмана робе у међународним трговинским односима који произлази из порекла робе.

Пошто је циркулација робе, капитала и технике у данашње време глобалног карактера, тешко би без потврде о пореклу било утврдити одакле долази готов производ и да ли компоненте једног производа воде порекло из више различитих земаља.

Разлози примене правила о пореклу робе су бројни, почев од оних у вези са глобалним издавањем потврда о пореклу робе, до поједностављивања токова робе на светском тржишту. Економске предности примене овог правила односе се пре свега у могућности извоза без наплате царине или уз наплату преференцијалне царине на робу која има „печат квалитета“.

Правила о пореклу диктирају начин производње, процедуру прераде и извоза производа. Она предвиђају од каквог материјала треба да се произведе одређени производ, да би добио „печат квалитета“ и одговарајући сертификат о пореклу.

Рад се бави истраживањима која треба да одреде степен утицаја правила о пореклу робе у реализацији начела слободе трговине.

САДРЖИНА И ЦИЉ СТАНДАРДА СЛОБОДЕ ТРГОВИНЕ

Суверено право државе да регулише спољнотрговинску делатност на својој територији данас није апсолутно. Оно трпи два вида **релативизације**: интерни и екстерни. Интерна релативизација се постиже спољнотрговинским законодавством државе, које допушта правним субјектима других држава да учествују у трговинској размени на њеном домаћем тржишту. Екстерна релативизација се заснива на међудржавним билатералним, регионалним и мултилатералним уговорима, као и на правилима међународних организација којима се уређују различита питања у вези са прекограничном трговинском разменом. Тако, на пример, прихватањем одредаба мултилатералног међудржавног уговора, који предвиђа смањење или уклањање царинских баријера, држава се обавезује да одредбе свог спољнотрговинског законодавства усклади са преузетим обавезама. Оба облика релативизације се међусобно прожимају и чине два дела једне исте целине (Ђуровић, Тирић, 2005, стр. 87)

Садржина слободе међународне трговине се утврђује националним прописима, међудржавним билатералним и мултилатералним уговорима и конвенцијама. Према Закону о спољнотрговинском пословању Србије, обављање делатности је слободно и може се ограничити само у складу са одредбама самог закона. Правна лица и предузетници у обављању спољнотрговинског пословања имају иста права као и у домаћем промету (члан 5. Закона).

Тежња ка универзалности међународних трговинских односа (МТО) на регулаторном плану је добила свој пуни израз у Општем споразуму о царинама и трговини (*General Agreement on Tariffs and Trade – GATT 1947.*). *GATT 1947.* је помогао да се установи јак и напредан мултилатерални систем трговања, чија се стална либерализација одвијала кроз нове рунде трговинских преговора. Нормативни вид либерализације међународне трговине кулминирао је на Уру-

гвајској рунди преговора *GATT*, која је резултирала Споразумом о оснивању Светске трговинске организације и трансформацијом *GATT 1947.* у *GATT 1994.*

Право СТО инаугурише „слободу трговине“ као равноправну тржишну утакмицу. Она се може посматрати у ужем и у ширем смислу. У ужем смислу подразумева слободу међународне размене робе и услуга без нетарифних забрана и ограничења (Ђуровић, Ђирић, 2005, стр. 58)¹. Садржина стандарда слободе трговине у ширем смислу обухвата и слободу новчаног промета и инвестирања у индустријске пројекте, слободу обављања транспортних и других услужних делатности на унутрашњем и на међународном тржишту земље пријема инвестиције, слободу кретања радне снаге, као и слободу привредног удруживања². Посебно је вредно подвући да се стандард односи и на стране директне инвестиције (Vasciannie, 1999; Dolzer 2005; Dumbergy, 2002; Muchlinski, 2006; Schreuer 2005; Thomas, 2002; Foy & Deane, 2001).

Међузависност структуре у светској привреди данас не допушта једностране одлуке националног карактера. У том смислу говори се о „**мултилатерализацији** начела слободе трговине“. Тако, на пример, чланица може да промени висину царинских стопа, на које се обавезала на нивоу СТО, тек након што о таквој иницијативи преговора са другим државама чланицама. Практично то значи и њену обавезу да обезбеди компензацију у форми признања концесије у трговини неким другим производима. Кључни успех постигнут на Уругвајској рунди трговинских преговора је повећање обима производа под консолидованим царинским стопама, тј. постизање трговине производима у оквиру СТО са уједначеним и обавезујућим царинским стопама. Овакав резултат, постигнут у преговорима, посебно је допринео успо-

¹ О овоме је и Стални међународни суд у Хагу заузео став у случају „*Oscar Chinn*“, истичући да слобода трговине „у начелу значи неограничено право бављења свим трговачким делатностима, без обзира да ли су у вези са трговином у ужем смислу, тј. куповином и продајом робе, или са индустријским и нарочито транспортним пословима, или најзад, да ли се обављају унутар земље, односно разменом увоза и извоза са другим земљама“. *Oscar Chinn Case, PCIJ, ser. A\B 63*. Реч је о спору који је Велика Британија покренула, користећи право дипломатске заштите, против Белгије, поводом права превозника робе преко Конга (тада белгијске колоније). (Dolzer, 1985, стр. 174-180).

² Генерално посматрано, стандард слободе трговине савременог периода одликују следећа права и обавезе држава: право на ступање у МТО; право на слободно закључење билатералних и мултилатералних уговора, чији су предмет МТО; право удруживања у међународне регионалне и универзалне организације трговинског карактера; право учешћа у решавању међународних проблема у области МТО; обавеза држава да развијају међусобну трговину, не наносећи штету трговинским интересима других држава; обавеза учвршћивања мултилатералног трговинског система, уз примену правила СТО и др.

стављању сигурности и предвидљивости трговинске размене у свету.

Стандард либералне и слободније трговине не спречава примену мера заштите легитимних националних интереса сваке државе чланице СТО. Споразумом *GATT* 1994. је предвиђено да државе чланице имају право да својим националним законодавством, под утврђеним условима из члана *XX*, ограниче или искључе примену појединих одредаба Споразума.

Тако се не сматра да држава нарушава слободу трговине уколико унилатерално уведе:

а) мере заштите унутрашњег тржишта и националне привреде, применом количинских ограничења, забраном увоза, забраном извоза и слично, уколико се оне примењују у односу на све државе у истородним ситуацијама³;

б) противмере које се предузимају у циљу заштите од некоректних трговинских мера других држава, посебно антидампинских мера и компензаторних дажбина;

в) повољности које на реципрочној основи признаје суседним државама у оквиру малограничног трговинског промета;

г) олакшице у трговинским односима успостављеним на основу споразума о оснивању међународних трговинских и других.

Начело слободе трговине одликују следећа права и обавезе држава:

а) право на ступање у МТО;

б) право на слободно закључење билатералних и мултилатералних уговора, чији су предмет МТО;

в) право удруживања у међународне организације трговинског карактера;

г) право учешћа у решавању међународних проблема у области МТО;

д) обавеза држава да развијају међусобну трговину, не наносећи штету трговинским интересима других држава;

³ Поред тога, постоје и стварно-правна ограничења предмета трговинских трансакција. Допуштена је трговина само робом и производима чији је промет дозвољен. Забрањен је промет наркотика и опојних дрога, трговина робљем и белом робљем, неконтролисана трговина експлозивом, оружјем, муницијом и сличним производима. На међународном плану донета посебна Конвенција о међународној трговини угроженим врстама дивље флоре и фауне. Конвенција је потписана у Вашингтону 1973, допуњена у Бону 1979. године. Допуштеним се сматрају и мере ограничења трговинске размене уведене у циљу сузбијања корупције, као и у интересу заштите здравља.

*ПРАВИЛА О ПОРЕКЛУ РОБЕ И ЊИХОВ УТИЦАЈ НА
НАЧЕЛО МЕЂУНАРОДНЕ СЛОБОДЕ ТРГОВИНЕ*

Правила о пореклу производа садрже критеријуме на основу којих се утврђује њихово национално порекло („држављанство“), односно припадност. Њихов значај је нагло порастао са глобализацијом светске привреде, а потреба за њиховом хармонизацијом је све израженија. У функционалном смислу се користе у областима: примене антидампинских и антисубвенцијских дажбина; заштите од прекомерног увоза, контроле реализације квота и других видова заштитних мера; примене третмана најповлашћеније нације; признавања преференцијалног третмана; етикетирања робе; јавних набавки;⁴ обраде података о међународном трговинском промету и утврђивања спољнотрговинских биланса појединих држава. Ваља нагласити да се под страном порекла производа, поред одређене државе, подразумева и група држава, које су у саставу царинске уније, или које су споразумом основале регионалну зону слободне трговине. Најшире посматрано, постоје две врсте правила о пореклу – непреференцијална и преференцијална.

Национална правила наше земље о утврђивању порекла домаће и стране робе, прописана су Царинским законом (2010) и Уредбом о царински дозвољеном поступању са робом (2010). Непреференцијално порекло робе утврђује се применом Царинског закона у циљу:

- а) примене Царинске тарифе, осим у случајевима изричито предвиђеним Законом,
- б) примене мера комерцијалне политике;
- в) издавања уверења о пореклу робе.

Према Закону, робом пореклом из одређене државе, односно заједнице држава сматра се: роба у целини произведена у тој држави

⁴ Тако, на пример, на основу члана 5. став 1. и члана 11. став 1. тачка 1. Закона о привредним коморама (2001, 2009), члана 3. став 2. Правилника о одређивању доказа на основу којих се утврђује да је понуду поднео домаћи понуђач и за одређивање добара домаћег порекла (2009), а у вези са чланом 52. ст. 13. Закона о јавним набавкама (2008) и члана 45. став 1. тачка 1. Статута Привредне коморе Србије (2002, 2003, 2005, 2009) Управни одбор Привредне коморе Србије, на седници од 27. јула 2009. године, донео је Упутство о условима, начину и поступку издавања уверења о домаћем пореклу робе у поступцима јавних набавки, којим се уређују ближи услови, начин и поступак издавања уверења о домаћем пореклу робе коју је понуђач дужан да достави уз понуду и коју може да користи како би остварио право сходно одредбама Закона о јавним набавкама. Уверење се издаје понуђачу – привредном друштву или другом правном лицу које обавља регистровано делатност на територији Србије за понуду испоруке предмета јавне набавке домаћег порекла.

и роба која је у довољној мери прерађена у тој држави.⁵ Влада Србије је овлашћена да прописује услове и начин доказивања порекла робе, у складу са правилима Светске трговинске организације и препорукама Светске царинске организације.

Роба у чију је производњу укључено више од једне државе сматраће се пореклом из државе у којој је прошла последњу битну, економски оправдану обраду или прераду, под условом да је та прерада обављена у погону опремљеном за такву намену и да доводи до значајних промена на производу, или до настанка потпуно новог производа.

Међутим, прерада или обрада робе за коју се утврди да је њен једини циљ избегавање примене одредаба које се у Србији примењују на робу из одређених држава, неће се сматрати довољном да таквој роби обезбеди статус робе произведене у држави у којој је таква радња изведена.⁶

⁵ Робом пореклом из одређене државе, односно заједнице држава, у складу са Царинским законом Србије се сматрају: минерални производи извађени из земљишта у тој држави; биљни производи узгојени или убрани у тој држави; приплоди животиња рођених и узгојених у тој држави; производи добијени од живих животиња узгојених у тој држави; производи добијени ловом и риболовом у тој држави; производи добијени од риба узгојених у тој држави; производи морског риболова и други производи извађени из мора изван територијалних вода те државе, пловним објектима регистрованим у тој држави који плове под њеном заставом; роба добијена или произведена на бродовима-фабрикама искључиво од производа извађених из мора изван територијалних вода, под условом да су такви бродови-фабрике регистровани у тој држави и да плове под њеном заставом; производи узети са морског дна изван територијалних вода те државе, под условом да она има искључиво право на експлоатацију морског дна и тла под њим; остаци и отпаци производа добијени из производних делатности или употребљаваних предмета, ако су у тој држави прикупљени и ако су погодни само за поновно добијање сировине; друга роба која је произведена у тој држави искључиво од робе која је претходно наведена, или од њених деривата, независно од степена обраде.

⁶ Видети чл. 35. ст. 1. Закона. При одређивању порекла увезене робе, независно од тога да ли је измењена тарифна ознака те робе, не узимају се у обзир следеће радње: поступање неопходно за очување својстава производа приликом превоза или ускладиштења; радње које служе за олакшавање отпреме или транспорта робе; радње које се односе на паковање или припрему робе за продају; једноставни поступци са робом, нарочито: вентилација, дистрибуција, сушење, хлађење, отклањање оштећених делова, отклањање масноће и рђе, фарбање ради заштите од природних утицаја, уклањање рђе, прање, чишћење, просејавање или покривање, сортирање, одвајање или разврставање, мерење, тестирање или баждарење, паковање или распакивање заједно спакованих пакета или препакивање, дељење терета, обележавање, етикетирање и други знакови разликовања, растварање у води или некој другој течној супстанци, јонизација, сољење, љушћење, дробљење, уклањање семена из воћа, клање животиња; једноставно склапање

Влада прописује додатна правила за утврђивање порекла робе, начин доказивања порекла робе, начин издавања уверења о пореклу робе, и одређује органе за издавање уверења и за давање мишљења о пореклу робе.

Непреференцијално порекло робе утврђује се применом правила из чл. 37. Царинског закона, као и на основу одговарајућих правила Уредбе.⁸

Преференцијално порекло робе је регулисано чланом 37. Закона. Њиме се утврђују услови за стицање порекла које роба мора да испуни ради остваривања права на повластице, које се огледају у примени стопе царине и износа дажбина за робу обухваћену номенклатуром прописаном Законом о царинској тарифи и прописима донетим на основу њега, као и у примени преференцијалних тарифних мера, које је Србија једнострано донела, у односу на друге државе, групе држава или територије.

У правила о преференцијалном пореклу робе, Царински закон сврстава:

а) правила утврђена у међународним уговорима о преференцијалним тарифним мерама, за робу која је обухваћена тим уговорима;

б) правила која прописује Влада за робу која има право повластице на основу преференцијалних тарифних мера које је Република Србија једнострано донела, у односу на друге државе, групе држава или територије.

Влада прописује начин доказивања порекла робе, начин издавања уверења о пореклу робе, и одређује органе за издавање уверења и за давање мишљења о пореклу робе.

За међународне изворе права и мултилатерални трговински систем, којим се уређује питање порекла производа, значајан је члан VIII: 1 (ц) Општег споразума о царинама и трговини (*GATT*). Он предвиђа да „уговорне стране, имају интерес и потребу за поједностављењем процедуре увоза и извоза робе, као и за поједностављењем формалности у погледу документације. Тако, на увоз производа са

делова производа у целовит производ; било која комбинација поступања, односно радњи које су напред описане.

⁷ Чл. 35. ст. 2. Закона.

⁸ Правилима о преференцијалном пореклу утврђују се услови за стицање порекла које роба мора да испуни ради остваривања права на повластице предвиђене одредбама Закона (чл. 30. став 3. тач. 4, или 5). Та правила су: а) утврђена међународним уговорима, за робу која је њима обухваћена и б) прописана од стране Владе за робу која има право повластице на основу преференцијалних тарифних мера које је Србија једнострано донела, у односу на друге државе, групе држава или територије (чл. 30. ст. 3. тач. 5). Влада прописује начин доказивања порекла робе, начин издавања уверења о пореклу робе, и одређује органе за издавање уверења и за давање мишљења о пореклу робе.

територије једне на територију друге стране уговорнице, уверење о пореклу се тражи само у мери у којој је оно неопходно“. Напори да се ускладе правила о пореклу производа датирају још из 1953. Године у оквиру делатности Међународне трговинске коморе у Паризу (LaNasa III, 1996; Mabrouk, 2010, p. 153). Године 1974. је ступила на снагу Кјото конвенција. Конвенција се сматра доприносом на плану хармонизације правила о пореклу производа.⁹ Она предвиђа сет стандарда који представљају допринос усклађивању правила о признавању преференцијалног и непреференцијалног третмана према пореклу увезених производа, без обзира да ли су они у потпуности добијени у једној или више земаља Конвенције (Анекс Д, који је сада Анекс К). Према Конвенцији, роба има порекло оне земље у којој је извршена последња значајна трансформација. Нажалост, многе потписнице *GATT-a* нису приступиле Анексу Д Кјото конвенције. Упркос томе, Анекс је широко коришћен као модел уређивања ове материје у пракси закључивања билатералних и мултилатералних споразума о слободној трговини (Inama, 2004).

СВРХА ПРАВИЛА О ПОРЕКЛУ РОБЕ

Сврха правила порекла је да спрече земљу која није страна неког уговора о преференцијалној трговини да искористи повољности које тај уговор пружа странама уговорницама. Она су у функцији очувања одређеног нивоа спољне трговинске заштите одређеног трговинског блока, која не противречи реализацији начела слободе трговине.

Заједничка особина и преференцијалног и непреференцијалног порекла робе се испољава у две њихове димензије: секторску, која се односи на производе из одређене привредне гране (пољопривредна, текстилна индустрија), и општу, која обухвата општи режим трговинске размене између држава (Estevadeordal & Suominen, 2004, p. 3–4; Cadot, 2006).

Применом непреференцијалних правила се успоставља разлика између производа домаћег и страног порекла, на подлози на којој се примењују допуштене мере спољнотрговинског ограничења од стране државе увознице.

Преференцијална правила о пореклу производа су у функцији примене повољнијег третмана увоза производа на територију земље

⁹ Видети: *Annex D.1 (Rules of origin), Annex D.2 (Documentary evidence of Origin) and Annex D.3 (Control of documentary evidence of origin) of the unrevised version of Kyoto Convention. In the Current revised version of Kyoto Convention, Annex D became K, Annex D.1 became Chapter 1, Annex D.2 became Chapter 2 and Annex D.3 became Chapter 3.*

увознице, који су пореклом из конкретне земље извознице, или групе држава, којима се на подлози међународног споразума о слободној трговини, или по другом правном основу (закон, уредба), признаје преференцијални (повољнији) третман од стране земље увознице, под условом документарне потврде у форми сертификата о пореклу производа, или другог одговарајућег документа.¹⁰ Прва инстанца у поступку царинења робе је утврђивање њеног порекла, као и одговарајуће номенклатурне класификације. Висина царинских дажбина које се плаћају при увозу производа у неку земљу, или царинску територију, зависи од врсте робе, њене вредности, али и од њеног порекла. За извозника производа је значајно да ли му његово порекло обезбеђује право на преференцијални царински третман, који подразумева примену нижих царинских стопа, или потпуно царинско ослобођење. Суштински, потребно је да роба буде произведена од сировина или компоненти које су добијене или произведене у земљи кориснику преференцијалног третмана, или, уколико то није случај, да је роба претрпела најнижи предвиђени степен обраде или прераде у земљи корисници преференцијала. Правилима о пореклу производа се често утврђује листа производа који су добијени од материјала без порекла, са предвиђеним условима у погледу нивоа прераде, као основа стицања статуса производа са пореклом. У пракси се увозни производи подвргавају провери њихове припадности одговарајућој тзв. „ХС номенклатури – класификацији“ („*HS Nomenclature*”). Номенклатура је утврђена Конвенцијом о систему хармонизованог описа и о кодирању робе.¹¹ Дакле, преференцијално порекло се признаје роби из

¹⁰ Преференцијални (благонаклони) систем (енгл. *system of preferences*) чест је случај у међународној трговинској пракси. Државе и други правни субјекти који су заинтересовани за привредну експанзију, ако не могу да постигну монопол на одређеном тржишту, настоје да на њему стекну преференцијални третман. У сваком случају, за субјекте на које се односи, преференцијални систем значи широку слободу трговине. За друге учеснике, који немају такву привилегију, то представља значајна упоредна ограничења и тешкоће у МТО. (Ћирић, 2010, стр. 106–109).

¹¹ *Convention on the Harmonized Commodity Description and Coding System* скраћено се означава као „*HS Nomenclature*“. Резултат је активности Светске царинске организације (*World Customs Organization – WCO*). Ратификовало ју је 137 страна уговорница, али је примењује више од 200 царинских управа широм света. Европска унија и све њене државе чланице заједно представљају блок од 28 земаља потписница Конвенције. О томе више видети: *Harmonized System – General information*,

http://ec.europa.eu/taxation_customs/customs/customs_duties/tariff_aspects/harmonised_system/index_en.htm., „*HS Nomenclature*“ садржи око 5.000 робних група које су означене шестозифреним бројевима. Јединствено тумачење номенклатуре за потребе свих земаља света обезбеђује Комитет састављен од представника потписница Конвенције. Комбинована номенклатура Европске уније интегрише

одређених земаља, које испуне предвиђене услове, као претпоставку примене преференцијалних царинских стопа, или царинског ослобођења. Правила о пореклу производа заузимају посебно место у механизму државне регулативе спољнотрговинске делатности у поступку примене царинских тарифа. Управо она имају опредељујући утицај на избор стопе увозне царинске дажбине. У зависности од земље порекла робе, царинске стопе могу бити разврстане на:

а) основне (базичне), које се примењују на робу, пореклом из државе, којој је у трговини са конкретном земљом признат статус најповлашћеније нације;

б) преференцијалне, које карактеришу повлашћене царинске стопе, које су признате појединим земљама, или групи држава, на подлози билатералних и мултилатералних споразума о слободној трговини;

в) максималне, на основу којих се опредељују царинске стопе за робу која потиче из свих осталих држава, као и у односу на робу за коју је земља порекла непозната.

У литератури се наводи да правила о пореклу робе, као и кумулација тих правила, може значајно да утиче на међународне трговинске токове.

Прво, значајно смањење царинских стопа и нецаринских баријера под утицајем *GATT-a* и Светске трговинске организације (СТО) детерминисало је повећање утицаја других инструмената спољнотрговинске политике. Врло строга правила о пореклу често могу да служе као прикривене заштитне мере.

Друго, све већа конкуренција трговинских споразума, у којима су неке земље потписнице већег броја споразума, а сваки од споразума има посебна правила о пореклу, може да доведе до озбиљних дисторзија, или чак до немогућности истовремене примене више споразума (инкомпатибилност споразума).

Треће, правила о пореклу могу да буду посматрана и као техничке препреке приликом увоза робе, што се врло често занемарује (Augier, Gasiorek & Lai-Tong, 2005, p. 569).

Уколико производ садржи материјал пореклом изван чланица споразума, или је тамо обављен део производног процеса, неопходно је одредити границе у количини материјала који је употребљен или степена производње изван територије одређеног трговинског споразума које се не смеју прећи уколико производ треба да стекне статус производа са пореклом. У бројним радовима се наводи да се производ може сматрати производом са пореклом из одређене стране уго-

„*HS nomenclature*“ својих чланица и обухвата додатне осмоцифрне подеделке посебно прилагођене њеним потребама Видети: <http://www.wcoomd.org/>

ворнице, уколико је „довољно обрађен или прерађен“ у страни уговорници.¹² Ипак, постоји могућност да роба пореклом из треће државе, преко партнерске земље, буде увезена под преференцијалним условима, што се у трговачком дискурсу означава као „скретање трговине“. Доследна примена правила о пореклу производа предупредује ризик од „скретања трговине“, односно од увоза робе чије је порекло из треће државе преко земље партнера. Оптимална правила о пореклу робе омогућавају вођење адекватне трговинске политике у циљу успостављања равнотеже трговинског промета између партнерских држава, уз истовремено предупредујење „скретања трговине“ (*Deflection of trade*).

УМЕСТО ЗАКЉУЧКА

Стандард слободе трговине, као систем изједначења у правима и обавезама учесника МТО, постоји уколико сви заинтересовани субјекти уживају исте услове на одређеном тржишту, уз одсуство дискриминације. Између наведеног стандарда и питања преференцијалног третмана робе по основу његовог порекла, постоји узајамна суштинска веза.

Поред тога што утврђивање порекла омогућава одређеној врсти производа примену преференцијалних царинских стопа, или чак и потпуно ослобођење од царинских дажбина, правила порекла су посебно значајна за спречавање земаља које не уживају преференцијални третман у трговинским односима са конкретном државом или групом земаља да користи повољности које из таквог положаја произлазе. Доследна примена правила о пореклу производа предупредује ризик од тзв. „скретања трговине“, односно од прикривеног увоза робе преко земље партнера, чије је порекло из треће државе. Поред провере „скретања трговине“, правила о пореклу се користе и ради спровођења трговинске политике земље увоза, која се тиче примене допуштених спољнотрговинских мера ограничења, као што су увођење антидампиншких, антисубвенцијских и других мера у интересу заштите националне привреде, које су иначе оправдане и са становишта Светске трговинске организације. Правила о пореклу имају значајан утицај на обим међународне трговинске размене, односно на увоз и извоз робе, а тиме и на реализацију начела слободе трговине. Она могу даље утицати на структуру трговине и производње репро-

¹² Најчешће се сматра да је производ довољно обрађен или прерађен уколико је: а) промењен број у тарифној класификацији; б) производу додата одређена минимална вредност (критеријум вредности – “*ad valorem*”); в) производ произведен у складу са специфичним процесом производње (критеријум обраде или прераде).

дукционих материјала, као и финалних производа у које се они уграђују (Ковачевић, 2003, стр. 65).

Поред улоге спречавања „скретања трговине“, њихова строга примена може отежавати промет робе у извозу. Ваља нагласити да правила о пореклу могу бити злоупотребљена у циљу примене прикривених и са становишта међународног трговинског поретка и права Светске трговинске организације, недопуштених заштитних мера. У том смислу, она могу бити посматрана као техничка препрека у поступку увоза робе, што се у пракси често занемарује. Поред тога, пракса да су поједине земље чланице већег броја споразума, при чему сваки од споразума има посебна правила о пореклу, може да доведе до озбиљних дисторзија, или чак до немогућности истовремене примене више споразума (инкомпатибилност споразума). Због тога је значајно да се установи оптимална формулација правила о пореклу, како би се дошло до равнотеже циљева у промоцији и реализацији извоза и увоза производа који потичу из партнерских земаља, уз истовремено осујећење „скретања трговине“, (Augier et al., 2005, p. 569; Das, 2010, p. 3–4), и очувања суштине начела њене пуне слободе. Дакле, оптимална правила о пореклу робе омогућавају вођење адекватне трговинске политике у циљу успостављања равнотеже трговинског промета између партнерских држава, уз истовремено предрепређење „скретања трговине“, чиме се штити и сама реализација начела слободе трговине.

Трговински прописи чланице морају бити јасни и транспарентни. СТО прокламује принцип либерализације, односно слободније трговине, а не потпуно слободне трговине. Слободнија трговина подразумева обавезу држава чланица да преговорима стално настоје да постепено смањују препреке у међусобној трговини. У односу на постигнуте договоре примењује се институт консолидације, који подразумева обавезу чланица да поштују постигнуте споразуме о царинској либерализацији и другим питањима од значаја за развој начела слободе трговине.

Процес либерализације и слободније трговине, који своје уприште налази у *GATT*-у, подразумева:

- а) обавезу држава да уклоне, или сведу на допуштени ниво, препреке за обављање МТО, као што су забране и ограничења увоза или извоза, уз право на примену царинских дажбина, пореза, такса;
- б) обавезу снижавања висине царинских оптерећења, као и избегавања примене пореских дажбина према иностраној роби, које имају дискриминациони, протекционистички или фискални карактер;
- в) право држава на узајамно снижење царинских дажбина;
- г) инсистирање чланица на уклањању незаконитих трговинских забрана и ограничења, као и право на примену контрамера;
- д) иницирање држава-чланица на учешћу у изради нових мера у циљу отклањања постојећих препрека у МТО.

Слободнија трговина обухвата и право на слободну и фер конкуренцију свих трговинских субјеката на међународном тржишту, уз обезбеђење истих услова за све учеснике МТО. Начело либералне и слободније трговине СТО подразумева право на заштиту легитимних националних интереса сваке државе чланице, али и право да друге државе чланице, учествујући у међународној трговинској размени, поштују правила понашања установљена нормама СТО система, као и обезбеђење правног механизма за усаглашавање разлика ставова држава чланица у процесу успостављања и реализације конкретних МТО.

На крају ваља подвући да је општи циљ начела слободе трговине успостављање једнакости међу учесницима МТО.

ЛИТЕРАТУРА

- Augier, P., Gasiorek, M., & Lai-Tong, C. (2005). The impact of rules of origin on trade flows. *Economic Policy*, 20(43), 567–624.
- Vasciannie, S. (1999). The Fair and Equitable Treatment Standard in International Investment Law and Practice. *British Yearbook of International Law* 70 (1), 99–164. doi: 10.1093/bybil/70.1.99.
- Das, R. U. (2010). Rules of Origin under Regional Trade Agreements. Research of information system of developing countries. *RIS Discussion Papers, Discussion Paper # 163*.
- Dolzer, R. (2005). Fair and Equitable Treatment: A Key Standard in Investment Treaties. *The International Lawyer*, 39(1), 87–106.
- Dumberry, P. (2002). The Quest to Define, Fair and Equitable Treatment for Investors under International Law. The Case of the NAFTA Chapter 11 Pope and Talbot Awards. *Journal of World Investment*, 3 (4), 657–691.
- Dolzer, R. (1985). *Eigentum, Enteignung und Entschädigung im geltenden Völkerrecht*. Berlin, New York: Springer.
- Ђуровић, Р., и Ђирић, А. (2005). *Међународно трговинско право*. Ниш: Правни факултет у Нишу.
- Estevadeordal, A., & Suominen, K. (2004). Rules of Origin: A World Map and Trade Effects Integration, Trade and Hemispheric Issues Division, Integration and Regional Programs Department Inter-American Development Bank. In: *The Seventh Annual Conference on Global Economic Analysis: Trade, Poverty, and the Environment*. Washington DC: The World Bank, 17–19 June 2004.
- Inama, S. (2004). Rules of Origin in International Trade. In: *Intensive Course on Rules of Origin*. Bangkok: Asian Development Bank, 6–9 September 2004.
- Ковачевић, Р. (2003). Значај порекла производа у европским споразумима о трговини. *Економски анали*, 44(157), 61–83.
- La Nasa III, J. A. (1996). An Evaluation of the Uses and Importance of Rules of Origin and the Effectiveness of the Uruguay Round's Agreement on Rules of Origin in Harmonizing and Regulating Them. In: *The Jean Monnet Working Papers No. 1/96*. New York: The Jean Monnet Center for International and Regional Economic Law & Justice.
- Mabrouk, H. (2010). Rules of Origin as International Trade Hindrances. *Ohio State Entrepreneurial Business Law Journal*, 5(1), 97–176

- Muchlinski, P. (2006). 'Caveat Investor'? The relevance of the conduct of the investor under the fair and equitable treatment standard. *International and Comparative Law Quarterly*, 55(03), 527–558. doi: <http://dx.doi.org/10.1093/iclq/lei104>.
- Schreuer, C. (2005). Fair and Equitable Treatment in Arbitral Practice. *The Journal of World Investment & Trade*, 6(3), 357–386.
- Thomas, J. C. (2002). Reflections on Article 1105 of NAFTA: History, State Practice and the Influence of Commentators. *ICSID Review* 17 (1), 21–101. doi: 10.1093/icsidreview/17.1.21
- Ђирић, А. (2010). *Међународно трговинско право, Општи део*. Ниш: Центар за публикације Правног факултета у Нишу.
- Foy, P. G., & Deane, R. J. (2001). Foreign Investment Protection under Investment Treaties: Recent Developments under Chapter 11 of the North American Free Trade Agreement. *ICSID Review* 16 (2), 299–331. doi: 10.1093/icsidreview/16.2.299.
- Cadot, O. (2006). *The origin of goods*, Oxford University Press, New York.

Закони и други прописи

- Закон о ратификацији Протокола против незаконите производње и промета ватреним оружјем, његовим деловима, склоповима и муницијом, којим се допуњава Конвенција ОУН против транснационалног организованог криминала. „Сл. лист СЦГ – Међународни уговори. Бр. 11(2005).
- Закон о ратификацији Оквирне конвенције Светске здравствене организације о контроли дувана, са прилозима. Сл. лист СЦГ – Међународни уговори. Бр. 16(2005).
- Закон о потврђивању Споразума о измени и приступању Споразуму о слободној трговини у Централној Европи – СЕФТА 2006. Сл. гласник РС – Међународни уговори. Бр. 88(2007).
- Царински закон. Сл. гласник РС. Бр. 18(2010).
- Уредба о царински дозвољеном поступању са робом. Сл. гласник РС. Бр. 93(2010).

Aleksandar Ćirić, University of Niš, Faculty of Law, Niš

PRINCIPLE OF FREEDOM OF INTERNATIONAL TRADE AND PREFERENTIAL ORIGIN OF GOODS

Summary

A universal and unique goal of freedom of trade is to establish efficiency of trade regime between countries, based on non-discrimination and free market access for the widest circle of business entities, and not only for privileged participants. The content of freedom of international trade is determined by national regulations and interstate bilateral and multilateral treaties and conventions. Today, interdependence of global economic structure does not permit unilateral national decisions. Accordingly, we may speak of the “multilateralization of the free trade principle”.

Rules of origin contain criteria on the basis of which the national origin of the product (“citizenship”) is determined. Their importance has rapidly increased with the

globalization of global economy, and there is a growing need to harmonize them. The purpose of the rules of origin is to prevent a country that is not a contracting party of a preferential trade agreement to use the benefits such an agreement provides to the contracting states. Their function is to preserve a certain level of foreign trade protection of a specific trade block, which is not in contradiction with the realization of the free trade principle. From the most general perspective, there are two types of rules of origin – non-preferential and preferential. The purpose of preferential rules of origin is to implement a more favorable treatment of importation of products originating from a specific exporting state or a group of states, which, on the basis of the international free trade agreement or another legal basis (law or regulation), are entitled to a preferential treatment by the importing state, provided there is official confirmation in the form of a certificate of origin, or another confirming document.